

Neo-olympismens religiösa sentiment

Pierre de Coubertins *religio athletae* och den brittiska muskelkristendomen

90

Martin Nykvist, doktorand i kyrkohistoria

Sedan Ryssland i juni 2013 antog en lag som förbjuder ”propaganda för icke-traditionella sexuella relationer” mellan minderåriga har landet hamnat i medialt fokus. Det gäller inte minst idrottsjournalistiken, med anledning av att 2014 års olympiska vinterspel hålls i ryska Sotji. Flera debattörer har hävdad att Sverige och andra länder bör bojkotta spelen i protest mot den nya lagen. Det är varken första eller sista gången krav på bojkott har rests gentemot olympiska spel; kända historiska exempel är sommarolympiaderna 1936 (Berlin), 1976 (Montreal), 1980 (Moskva) respektive 1984 (Los Angeles). Samtidigt som det är uppenbart att idrotten inte är opolitisk föreskriver den Internationella olympiska kommitténs (IOK) stadgar att dess ledamöter ska vara fria från både politiskt inflytande och religiösa övervägningar. Stadgarna fastslår också att all form av religiös och politisk propaganda är förbjuden i samband med spelen. Den klassiska idealbilden av idrotten och idrottsrörelsen som neutral i alla avseenden försvaras med andra ord än i dag. Att de olympiska spelen har en högst politisk historia är tydligt, men vilken roll har religionen egentligen spelat i bildandet av de moderna olympiska spelen?

De första olympiska spelen hölls till ära av den grekiska guden Zeus år 776 f.v.t. Det var ett slags skördefestival som hölls tidigt på hösten var fjärde år. När spelen var väletablerade och fått ett återkommande femdagarsprogram några hundra år senare var det bara hälften av programmet som utgjordes av atletiska tävlingar. Den andra hälften bestod av religiösa ceremonier, bland annat offerandet av hundra stycken oxar till Zeus under den tredje festivaldagen. Det var med andra ord en högtid som karaktäriserades lika mycket av idrott, som av religion. Spelen hölls sedan regelbundet fram till att kejsar Theodosius I (346–395 e.v.t) nästan 1 200 år senare förbjöd festivalen vid Altis, som ett led i hans avskaffande av religionsfriheten i det romerska riket. När de olympiska spelen 1 500 år senare återupplivades i Aten 1896 hade frågan om religionens betydelse i samband med spelen ingalunda försvunnit från agendan.

Pierre de Coubertin, som grundade de moderna olympiska spelen, föddes i Paris 1863 (d. 1937). Hans mor, Agathe Marie-Marcelle Gigault de Crisenoy (1823–1907), var en mycket from kvinna som hade stora förhoppningar om att hennes yngste son Pierre skulle bli präst eller munk. Den unge Coubertin hade däremot andra livsutsikter, varför hans mor beslutade att sända honom till jesuiternas skola i den franska huvudstaden. Tjugo år gammal besökte Coubertin Storbritannien för första gången, vilket skulle visa sig bli en vistelse som skulle förändra inte bara hans liv, utan hela den moderna idrottsrörelsen. Främst blev han inspirerad av pedagogiken vid Rugby School, vilken gett namn åt den världsomspännande idrottsgrenen. Thomas Arnold (1795–1842), som tidigare varit rektor vid skolan, blev snart Coubertins stora hjälte. Coubertin tillskrev nämligen Arnold upphovet till den idrottspedagogik som den förre blev så imponerad av, att han – om än utan större framgång – försökte implementera i det franska

utbildningssystemet. De gymnastikövningar som förekom i Frankrike, vilka han själv deltagit i vid jesuiternas skola, tilltalade honom inte. Coubertins idrottspedagogik förutsatte i stället strid, fara och risk – tävlingsmomentet var ofrånkomligt. I själva verket var Thomas Arnold ljumt inställd till idrott, men hans elever skulle föra upp sporten på kyrkans agenda.

I Storbritannien var olika typer av idrott – inte minst cricket – populära redan under 1800-talets första decennier. Från kristet håll iaktogs dessa nöjen ofta med uttalad antipati, vilket huvudsakligen berodde på att den här typen av aktiviteter involverade antingen hasardspel eller djurplågeri, inte sällan i kombination med varandra. Som framgår av exemplet J. C. Ryle (1816–1900) kunde däremot även en så saktmodig idrott som cricket anses problematisk. Ryle, som 1880 blev Liverpools första anglikanska biskop, var under sin tid som student i Oxford både roddare och framgångsrik cricketspelare. År 1841 var sista gången han spelade cricket; talande nog var det i december det året han prästvigdes. Det var först med 1850-talets ankomst som relationen mellan kyrkan och idrotten skulle nydanas i Storbritannien, och då främst genom den rörelse som kallades ”muscular Christianity” – muskelkristendomen.

Trots att den fysiska styrkan prisades högt, var den moraliska aspekten minst lika viktig – den mönstergille mannen var både fysiskt och moraliskt kraftfull.

Begreppet ”muscular Christianity” myntades 1857 för att beskriva hur brittiska präster, till skillnad från Ryle, i allt större utsträckning börjat förespråka och delta i diverse idrotter, samtidigt som de uttryckte att den kroppsliga aktiviteten hade både ett religiöst och ett moraliskt värde. Dessa ideal fick sin främsta förespråkare i Thomas Hughes (1822–1896) skönlitterära klassiker *Tom Brown's School Days* som publicerades just 1857. Sina anhängare fick muskelkristendomen huvudsakligen inom den liberala anglikanska bredkyrkligheten. Hughes och andra muskelkristna hävdade att idrotten var karaktärsdanande och att den främjade vad som uppfattades vara typiskt manliga dygder, såsom mod, disciplin, och laganda. Trots att den fysiska styrkan prisades högt, var den moraliska aspekten minst lika viktig – den mönstergille mannen var både fysiskt och moraliskt kraftfull.

Idrottshistorikern John A. Lucas har sagt om Pierre de Coubertin, att han i hela sitt liv var muskelkristen – om än med mindre emfas på ordets sista del. Som vi sett uttryckte Coubertin redan i ungdomsåren sin tveksamma inställning till den kristna tron, men muskelkristendomens moraliska ideal förblev alltjämt vägledande för honom. När det i början av 1890-talet från muskelkristna håll började väckas kritik mot den ökade besattheten av sport, vad som i Sverige några decennier senare skulle komma att kallas ”sportfåneri”, uppfyllde Coubertin deras värsta farhågor. Rädslan över att idrotten för många skulle bli en ny religion besannades av Coubertin, som 1892 kungjorde att de olympiska spelen skulle återupptas och snart kom att hävda att idrotten var just en religion.

Coubertin menade i överensstämmelse med sitt muskelkristna arv att mannen (Coubertin motsatte sig under hela sitt liv idén om tävlingsidrottande kvinnor) med hjälp av idrotten skulle öva inte bara kroppen, utan också sin moraliska muskulatur. Kroppsliga övningar skulle motverka oreglerade lidelser, inte minst det sexuella begäret. Denna inställning hade blivit allmängods vid sekelskiftet 1900, men illustrerar väl Coubertins funktionalistiska syn på idrotten, vilken alltså inte ansågs vara ett mål i sig själv. Han menade därtill att moralisk utveckling var omöjlig utan en idé om Gud. Det här betydde däremot inte att Coubertin hade tagit sin mors fromhet till sig. Hans negativa inställning till kyrkans dogmer, inte minst som de uttrycks i trosbekännelserna, gjorde att han kom närmare sin tids liberalteologi, vilken fokuserade på Jesus som en moralisk förebild och satte nästankärleken över alla andra ideal. Coubertin var mycket kritisk mot hur den kyrkliga institutionen förvaltade den kristna läran. Han anklagade, om än ofta med

tvivelaktiga argument, kyrkans representanter för att ha förkunnat avsky mot kroppen och samtidigt övervärderat själen. I ett tal i Lausanne 1918 utropade han att det var kristendomen som låg bakom dödsstöten mot atletismen.

Någon representant för liberalteologin var Coubertin däremot inte. Han var snarast i sin förståelse av religion inspirerad av positivismens nestor Auguste Comte (1798-1857). Den senare hade i sin *Religion de l'Humanité* – en sekulär religion vars kärna bestod av altruism, ordning och utveckling – lagt grunden för Coubertins muskelreligion, *religio athletae*. Coubertin menade att det bara fanns en ”kult” som hade förmågan att skapa en god relation människor emellan, nämligen den som uppstod omkring ungdomens idrottsutövande. Dessa tävlingar utgjorde en symbol för mänsklighetens överlevnad och skapade ett hopp för fanan och nationen som de idrottsutövande representerade. I stället för att som i antikens olympiska spel tävla för Zeus, kom spelen att utvecklas till en nationalistisk arena där deltagarna tävlade för sin ras och sitt fädernesland. Utvecklingen var ingen slump, utan hade sin förklaring i den kontext i vilken Coubertin växte upp. Det var en tid då den franska politiska och litterära diskursen, ofta i opposition mot Tyskland och Storbritannien, kännetecknades av egenskaper som fysisk styrka, nationalism och rasstolthet.

Att blåsa nytt liv i de olympiska spelen var av uppenbara skäl det bästa sättet att ivra för *religio athletae*. Coubertin menade att den mest grundläggande egenskapen som den antika och den moderna olympismen delade var att de båda utgjorde en religion. Det har däremot hävdats, och det med rätta, att Coubertin med detta inte menade att olympismen var en religion i formell mening – alltså att den skulle utgöra ett alternativ till kristendomen eller någon annan religion. De olympiska idealen som Coubertin utformade – frihet, rättvisa, vänskap och fred – hade snarare en tydlig sekulär prägel, men spelen skulle präglas av vad han kallade en ”religiös känsla”. Det här är också bakgrunden till den högtidlighet som kännetecknar de olympiska spelen än i dag, inte minst i samband med öppningsceremonin vilken når sin kulmen i tändandet av den olympiska elden. Att de olympiska spelens ceremonier är rikligt utsmyckade och genomtänkta, med processioner och andra närmast liturgiska inslag är ingen tillfällighet – spelen utgjorde den atletiska religionens motsvarighet till högmässan. Det var de estetiska uttrycken, inte minst musiken, och symbolerna i samband med de olympiska spelen som Coubertin upplevde som viktigast, snarare än inringandet av en olympisk filosofi. Den senare var däremot långt ifrån osynlig och var som vi sett i mångt och mycket en kopia av de ideal som utvecklats i Storbritannien under 1800-talets sista hälft.

Att de olympiska spelens ceremonier är rikligt utsmyckade och genomtänkta, med processioner och andra närmast liturgiska inslag är ingen tillfällighet – spelen utgjorde den atletiska religionens motsvarighet till högmässan.

Trots att Coubertin i sitt sätt att tala om de olympiska spelen ofta angränsade till den samtidigt framväxande fascismen, stod idealen fred och nästankärlighet alltid högst på agendan. Genom att återupprätta de moderna olympiska spelen som en arena för tävlingar mellan olika nationer, ville Coubertin trots sin patriotiska läggning hindra nationalistisk militarism. Som vi har sett var olympismen aldrig för

Coubertin en rent idrottslig angelägenhet. Förutom sin karaktärsdanande funktion och sitt politiska budskap om fred, var den ”religiösa känslan” avgörande i Coubertins syn på de olympiska spelen. Estetiken och symbolismen är fortfarande en väsentlig del av de olympiska spelen och flera av de ideal som förmedlades av muskelkristendomen genom Coubertin gör sig alltjämt påmind. Huruvida IOK:s medlemmar, vilka Coubertin hänvisade till som ett kollegium av opartiska präster, enligt sin ed är fria från religiösa övervägningar ska inte sias om här – men från olympismens religiösa arv har de inte befriats.

ATT LÄSA OM DE MODERNA OLYMPISKA SPELEN OCH MUSKELKRISTENDOMEN:

- Koch, Alois. 2005. "Pierre de Coubertin und seine Beziehung zur katholischen Kirche", i Schwank, Willi & Alois Koch (red.). *Begegnung. Schriftenreihe zur Geschichte der Beziehung zwischen Christentum und Sport, Band 5*. Aachen: Meyer and Meyer, s 33–75.
- Lucas, John A. 1975. "Victorian 'Muscular Christianity': Prologue to the Olympic Games Philosophy (Part 1)", *Olympic Review* 97-98, s 456–460.
- Lucas, John A. 1976. "Victorian 'Muscular Christianity': Prologue to the Olympic Games Philosophy (Part 2)", *Olympic Review* 99-100, s 49–52.
- MacAloon, John J. 1981. *This Great Symbol: Pierre de Coubertin and the Origins of Modern Olympic Games*. Chicago: University of Chicago Press.
- MacAloon, John J. 1978. "Religious Themes and Structures in the Olympic Movement and the Olympic Games", i Landry, Fernand & William A. R. Orban (red.). *Philosophy, Theology, and History of Sport and Physical Activity*. Miami: Symposia Specialists, s 161–170.
- McLeod, Hugh. 2013. "Sport and Religion in England, c. 1790–1914", i Watson, Nick J. & Andrew Parker (red.). *Sports and Christianity: Historical and Contemporary Perspectives*. London & New York: Routledge, s 112–130.
- Parry, Jim. 2007. "The religio athletae, Olympism and peace", i Parry, Jim et al. (red.). *Sport and Spirituality: An Introduction*. London & New York: Routledge, s 201–214.